

IVANJKOVCI V DRUGI SVETOVNI VOJNI

Na OŠ Ivanjkovci smo s pomočjo mentorja g. Boštjana Rajha poskušali proučiti medvojne dogodke in vsakdanje življenje ljudi v Ivanjkovcih od začetka okupacije, aprila 1941, do osvoboditve maja 1945. Zanimalo nas je, kako so ljudje občutili nemško okupacijo, zakaj in kako je potekalo izseljevanje ljudi ter mobilizacija v nemško vojsko. Opisani so tudi dogodki v zvezi s pomniki NOB na našem območju. Na našem območju je bila namreč večja bitka med Nemci in partizani v Veličanah, v Ivanjkovcih pa so tudi ustrelili 9 talcev zaradi uboja Avstrijca pri Svetinjah. Zadnje dni okupacije so se razmere še bolj zaostrile, Nemci so se namreč umikali pred Rusi in Bolgari, med obstreljevanjem s topovskimi granatami je umrlo 13 domačinov. Vsakdanje življenje med vojno smo nekoliko spoznali tudi na osnovi intervjujev s starejšimi krajani in s pomočjo šolske in župnijske kronike.

Druga svetovna vojna na območju Prlekije

Druga svetovna vojna se je začela 1. septembra 1939 z nemškim napadom na Poljsko. Spomladi 1940 je sledila bliskovita vojna, Nemci so napadli in zasedli Dansko, Norveško, Nizozemsko, Belgijo, Luksemburg in Francijo. Kraljevina Jugoslavija se je vpletenosti v vojno izmikala leto in pol. 25. marca 1941 pa je bila prisiljena podpisati trojni pakt. Po večjih jugoslovanskih mestih so na demonstracijah temu nasprotovali. Prišlo je do vojaškega udara, ki je odstranil kraljevo namestništvo pod vodstvom Pavla Karađorđevića. Ti dogodki v Jugoslaviji so bili povod za napad na Jugoslavijo, ki se je zgodil 6. aprila 1941. Napadle so vse sosednje države, razen Grčije. Jugoslovanska vojska, šibka zaradi

nacionalnih nasprotij, je razpadla v desetih dneh. Slovenijo so trije okupatorji v celoti zasedli že do 11. aprila 1941. Nemci so dobili slovensko Štajersko, Gorenjsko, severni del Dolenjske in Mežiško dolino, Italijani večji del Notranjske, Dolenjske in Ljubljano, Madžari pa Prekmurje.² Ob pristopu Jugoslavije k trojnemu paktu so bile 27. 3.1941 tudi v večjih krajih Slovenskih goric demonstracije. Ob meji je bilo vedno bolj napeto. Jugoslavija je pri Gornji Radgoni okrepila vojaštvo. Večina Nemcev se je v teh usodnih dneh na poziv nemške vlade iz Slovenskih goric umaknila v Nemčijo, ostali pa so se potuhnili doma in čakali na nemški napad, da bi sodelovali pri zasedbi.³

Nemški 51. korpus je 6.4.1941 vdrl čez most na Muri pri Gornji Radgoni. Jugoslovanska vojska se ni preveč upirala. V boju za mejo pri Gornji Radgoni je padlo devet jugoslovanskih in šest nemških vojakov. Jugoslovanska vojska se je nato umaknila proti Ptuj, kjer so Nemci pričakovali močnejšo obrambo. Ob umiku je razušila mostove na Muri v Petanjcih, Veržeju in Murskem Središču. Kmalu po prihodu čez most pri Gornji Radgoni so Nemci pokazali svojo pravo barvo. V Gornji Radgoni so 6.4.1941 zjutraj aretirali 11 zavednih Slovencev in jim grozili z ustrelitvijo. V tistih dneh so zajeli okrog 800 jugoslovanskih vojakov, jih privedli v Ormož in jih nato odpeljali v nemško ujetništvo. Nemške čete so vdrle tudi v Prekmurje, vendar so ga 16.4.1941 izročile Madžarom. Med Nemčijo in Madžarsko se je tako izoblikovala meja, ki je potekala od tromeje pri Trdkovi po stari jugoslovansko-avstrijski državni meji do Gornje

1 Teja Kosi, Eva Ivanuša, Tilen Rajh, dijaki OŠ Ivanjkovci, Ivanjkovci 71a, 2259 Ivanjkovci.

2 Ilustrirana zgodovina Slovencev, Ljubljana 1999, str. 344–345.

3 D. Novak, I. Orešnik, H. Štiel, Pomniki NOB v Slovenskih goricah in Prekmurju, Murska Sobota 1985, str. 27 (dalje Pomniki NOB).

Radgone, nato po Muri do bližine Razkrižja in dalje ob zahodnem robu Medžimurja do Središča ob Dravi.⁴

Okupator je na zasedenem ozemlju vzpostavil oblast ter začel raznarodovanje. Hotel je odstraniti vse, kar bi spominjalo, da tukaj živi slovenski narod. Nemci so sežigali slovenske knjige in rušili kulturne spomenike. Na območje Slovenskih goric je prišlo precej nemških učiteljev. Organizirali so številne tečaje nemškega jezika in druge oblike izobraževanja z namenom, da čim prej ponemčijo slovensko prebivalstvo. Prebivalce so silili, naj se vključijo v Štajersko domovinsko zvezo, mladino pa v Hitlerjugend, in grozili, da bodo izgnali vse, ki se ne bodo vpisali.⁵

Ponemčevanje so izvajali s pomočjo krajevnih odborov nacionalsocialistične nemške delavske stranke (NSDAP). V svojo vohunsko službo so pritegnili vse avstrijske orožnike, bivše učence nemških šol in vse, ki so bili na nemški strani. Ljudi so kategorizirali in jim razdelili osebne izkaznice različnih barv:

- rdeče so dobivali člani prejšnjega kulturbunda in tisti, ki so jih imeli Nemci za svoje;
- zelene tisti, ki so jih sicer imeli za nemške državljane, osebno izkaznico pa so jim smeli odvzeti brez obrazložitve;
- bele so dobili varovanci nemške države, ki jih Nemci niso imeli za svoje, bili naj bi nezanesljivi, a so bili arijske rase;
- v četrti skupini so bili ljudje brez državljanstva, tujci in drugi, večinoma delavci.

Slovenski prebivalci iz Ormoža in okolice so večinoma imeli zelene in bele izkaznice, nekateri tudi rdeče. Imetniki rdečih in zelenih izkaznic so se morali udeleževati nemških političnih sestankov.⁶

Ljudje iz Prlekije so ob prvih okupatorjevih ukrepih spoznali, da je Hitlerjev režim nasilen. Vest o ustanovitvi OF se je razširila tudi na območje Prlekije, kjer so bili nosilci upora komunisti Jože Kerenčič, Josip Hedžet, Polde in Milena Berce, Vinko Megla, člani Društva kmečkih fantov in deklet, napredni člani Sokola in drugi narodno zavedni Slovenci. Priprave na vstajo niso nič zaostajale za pripravami v drugih slovenskih pokrajinah, čeprav so potekale v težkih razmerah. Pokrajina brez večjih gozdov, pretežno nižinski svet, gosto cestno omrežje, številne orožniške postaje in precejšnje število članov kulturbunda so bili bolj v prid okupatorju. Že maja 1941 so se zvrstile po Slovenskih goricah prve sabotažne akcije (rezanje telefonskih žic, rušenje krajevnih tabel in telefonskih drogov), kar so bila prva opozorila okupatorju. Vstaja proti okupatorju je zajela kraje okoli Lenarta v Slovenskih goricah, se širila proti Gornji Radgoni, Ljutomeru, Sv. Tomažu, Kogu, Ormožu, Središču ob Dravi. Štefan Kovač in Vinko Megla sta pisala besedila za letake, v katerih so pozivali ljudstvo, naj ne zaupa okupatorju in naj sabotira njegove ukaze.⁷

Zaradi številnih, čeprav majhnih sabotažnih akcij, je okupator postal v Slovenskih goricah silno pozoren. Nemci so 7.8.1941 v Mariboru zajeli Bogdana Špindlerja, nato pa še njegovega brata Dušana. Komaj nekaj dni zatem, 26.8.1941, so nacisti zajeli študenta Alojza Zormana in ga kot prvega talca iz Slovenskih goric 10.10.1941 ustrelili v Šoštanju. Le nekoliko kasneje so Nemci izvedli večje aretacije tudi na ljutomerskem območju. 15.10.1941 so aretirali sekretarja mestnega odbora OF za Ljutomer Jakoba Babiča, ki so ga naslednji

4 Pomniki NOB, str. 27–29.

5 Pomniki NOB, str. 29.

6 Ormož skozi stoletja III, str. 268.

7 Pomniki NOB, str. 32–35.

dan po strašnem mučenju ubili. Babič je bil prva žrtev v Pomurju. Sledile so aretacije na radgonskem in ormoškem območju.⁸

Z namenom, da bi poživili delo, ki je bilo z aretacijami prizadeto, so aktivisti OF 1.11.1941 sklicali pokrajinsko konferenco OF za Štajersko na domu Jožeta Kerenčiča v Jastrebcih pri Kogu. Na območju Slovenskih goric so se jeseni 1941 zelo razredčile vrste aktivistov zaradi izdaje kurirk. Po izdaji so Nemci v Mariboru zajeli Štefana Kuharja-Bojana in na Pesnici profesorja Jožeta Kerenčiča. Nadaljevali so s streljanjem talcev v Mariboru. 27.12.1941 so ustrelili kar pet talcev z območja Koga, med njimi tudi enega od nosilcev upora v Slovenskih goricah prof. Jožeta Kerenčiča. Nemci so izvedli aretacijo tudi na tromeji v Središču ob Dravi. 15.12.1941 so aretirali Poldeta Berceta in njegovo ženo Mileno, ki so ju nato začasno izpustili, a kasneje ponovno aretirali. Oba so leta 1942 ustrelili. Ob koncu leta 1941 je tako okupatorju uspelo zaradi številnih izdaj zajeti skoraj vse nosilce upora.⁹

Že ob koncu aprila 1941 so Nemci tudi na območju Slovenskih goric začeli izvajati obsežen načrt izseljevanja. Na domove so prihajali tudi sredi noči. Mnogo ljudi so izgnali v Srbijo. Na zaplenjena posestva so naseljevali svoje ljudi. Temeljne smernice za izselitev Slovencev je Himmler v Mariboru sporočil že 18.4.1941. Tako so sklenili izseliti vso slovensko inteligenco, vse prebivalce, ki naj bi kazali znake tuje krvi, prebivalce t.i. Savskega pasu in pasu ob Sotli. Drugo prebivalstvo naj bi ostalo. V znak pripadnosti Nemčiji naj bi pristopili k Štajerski domovinski zvezi. V začetku leta 1942 pa so začeli izseljevati tudi pripadnike družin, katerih družinski člani so bili partizani. Nacisti so njihovo premoženje zaplenili.¹⁰

Nemci so leta 1942 nasilje še stopnjevali. Zaradi hudega nasilja okupatorja je bilo ljudi težko pridobiti za sodelovanje. Zaporji v Ljutomeru, Radgoni in na Ptujju ter drugod po severovzhodni Sloveniji so bili polni aktivistov OF. Okupator je poleti 1942 na ormoškem območju zajel več kot 60 domačinov in jih odvedel v zapore. Hud udarec je doživelo Središče ob Dravi, saj je okupator 11.4.1942 v Mariboru ustrelil štiri domačine, mnogi pa so bili v izgnanstvu in zaporih. Nemci so tudi začeli klicati vojaške obveznike v svojo vojsko in na obvezno delo, a so se domačini vedno redkeje odzivali na te vpoklice.¹¹

Na območju Slovenskih goric so spomladi 1942 ustanovili slovenjegoriško četico. Bila je zelo dragocena, saj so preko nje začeli mobilizirati novince. Ta četa je po Slovenskih goricah opravila več sabotažnih akcij, 14.7.1942 pa so napadli orožniško patroljo v Stanjevcih in ubili dva orožnika. Delovanje čete pa je bilo kratkotrajno, saj so jo po izdaji Nemci odkrili in 8.8.1942 razbili.¹²

Ponoven udarec pa je upor v SV Sloveniji doživel, ko je 8.1.1943 padel Pohorski bataljon. Med ljudstvom je boj tega bataljona močno odmeval in ugled partizanov je zrasel. Poleti 1943 je NOG dobilo nov vzpon, saj se je OF organizacijsko utrdila. Borcem je moralo dvignila kapitulacija Italije, 8.9.1943, saj je pretrgala fašistično zvezo Rim–Berlin–Tokio. Po tem dogodku pa se je vedno več nemških dezertarjev hotelo priključiti partizanom, a to žal vedno ni bilo mogoče. Eden osnovnih problemov je bilo pošiljanje novincev v partizanske enote, saj kurirji niso redno prihajali po njih.¹³

8 Pomniki NOB, str. 36.

9 Pomniki NOB, str. 37–38.

10 Ormož skozi stoletja III, str. 267.

11 Pomniki NOB, str. 38–39.

12 Pomniki NOB, str. 39.

13 Pomniki NOB, str. 41–42.

Oktober leta 1943 je okupatorju ponovno uspelo vdreti med organizatorje OF, a kljub aretacijam je narodnoosvobodilno gibanje doseglo takšen obseg, da je prišlo do prvega oboroženega spopada med Nemci in partizani 31.12.1943 na domačiji Staneta Červiča v Radomerju pri Ljutomeru. Nemci so obkolili domačijo. V spopadu sta bila ranjena en nemški orožnik in Stane Červič – Bojan.¹⁴

Januarja 1944 so ustanovili Lackovo četo, ki se je aprila preoblikovala v bataljon. Bataljon je imel veliko prednost za novince, saj so z njim začasno rešili problem odpošiljanja novincev. Spomladi leta 1944 je bil nov val aretacij, saj so Nemci uporabili zvižajočo in se preoblačili v partizane. 6.4.1944 je pri mlinu Ivana Ribiča v Cezanjevcih prišlo do enega največjih spopadov med partizani in Nemci. Danijel Hojs – Ljubo in Franc Belšak – Maks sta bojevala boj z več kot 40 oboroženimi Nemci. V boju je Belšak padel, Nemci pa so izgubili 4 ugledne naciste, več je bilo ranjenih. Ribičev mlin je postal simbol junaštva prleških partizanov, kjer so pokazali, da so kos dosti močnejšemu nasprotniku. Nemci pa so se zaradi izgub kruto maščevali, saj so ob mlinu, kjer je potekala bitka, 19 dni kasneje ustrelili 25 talcev. To je bilo prvo streljanje talcev v Slovenskih goricah. Poleti 1944 so začele delovati tudi kurirske TV postaje, a je bilo kurirsko delo zelo težavno zaradi okupatorjevih številnih zased.¹⁵

Ker se je fronta vedno bolj približevala, so Nemci začeli graditi obrambne linije ob Muri in v notranjosti Slovenskih goric, kar je položaj partizanov še poslabšalo. Nemci pa so okrepili tudi orožniške postaje, ki so jih partizani napadali. Vse te akcije so okupatorja zelo vznemirile. Nov udarec pa je bil 12.11.1944, ko so v Jelenčah padli 4 borci Lackovega odreda. Jeseni 1944 so se na tem območju zvrstili številni manjši spopadi z okupatorjem, kar je vodilo do tega, da so v Zgornji Voličini zgradili partizanski bunker in ga spremenili

v bolnišnico z imenom Cafa, ki je zdržala vse do osvoboditve. Dajala je prostor 15 partizanom.¹⁶

Spomladi 1945 so Nemci začeli zadnjo ofenzivo v Slovenskih goricah. Ustrelili so veliko talcev, kar je močno odmevalo med prebivalci. Partizani so spomladi likvidirali več nacistov in pregnali več nemških učiteljev. Prav v teh zadnjih dneh jih je veliko padlo. Velike izgube pa je imel tudi sovražnik. Februarja 1945 so se prek Slovenskih goric začeli pomikati oddelki nemške armade, kar je zelo otežilo delo partizanov. Gibali so se lahko le ponoči. Mnogo beguncev je bilo tudi civilistov, ki so hiteli z nagrabljenim premoženjem v Avstrijo. Marca in aprila 1945 je okupator še povečal svoje nasilje. V rudniškem rovu v Ilovcih pri Ljutomeru je 17.4.1945 pobil skupino 19 ljudi, matere, otroke ter starčke, ki so se tja zatekli pred vojno.¹⁷

4.4.1945 je bilo Prekmurje že osvobojeno. Na desni strani Mure je bila nekaj časa pozicijska fronta. Nemci so se umaknili na črto Loperšice–Šalovci–Kog. Tam so zdržali vse do prvih dni maja, ko so bolgarske enote skupaj s partizanskimi odredi začele boj za osvoboditev Slovenskih goric. Nemci so ob umiku pustošili in zrušili več mostov. Pustošili pa so tudi Bolgari. Ob tem je zelo trpelo civilno prebivalstvo. V teh dneh so aktivisti OF pripravili vse potrebno za prevzem oblasti. 8.5.1945 so ustanovili Prleško četo, ki je štela 45 mož.¹⁸

Ormož je nemška vojska zapustila 8. maja 1945. Dan kasneje sta bila osvobojena Gornja Radgona in Lenart. Ljudstvo je z nepopisnim veseljem dočakalo osvoboditev po dolgih štirih letih. Na osvobojenem ozemlju so takoj začeli delovati organi ljudske oblasti.¹⁹

14 Pomniki NOB, str. 42.

15 Pomniki NOB, str. 43–44.

16 Pomniki NOB, str. 49–51.

17 Pomniki NOB, str. 52–53.

18 Ormož skozi stoletje III., str. 270, Pomniki NOB, str. 54–55.

19 Pomniki NOB, str. 58.

Začetek vojne v Ivanjkovcih, okupacija

Nemci so že dva dni po okupaciji, 8. aprila 1941, s svojo vojsko zasedli nam najbližji mesti Ljutomer in Ormož ter okoliške kraje. Takoj so ukinili vse slovenske ustanove in uvedli nemško upravo. V nekaj dneh so odstranili slovenske napise in namestili nemške. Prav tako so slovenska osebna imena in priimke spremenili v nemška.²⁰

V zasebni vojaški zbirki Dragana Kokota pri Svetinjah še hranijo dve krajevni tabli in tri hišne številke iz obdobja 2. svetovne vojne. Vse table in hišne številke so bile zelene barve. Ivanjkovce so Nemci poimenovali Iwankowzen, Svetinje Allerheiligen, Lahonce Lahonetz, Pavlovski Vrh Paulsberg in Brebrovnik Wrebrofnik.

Nemška krajevna tabla Pavlovskega Vrha z navedbo kraja, občine Svetinje in okrožja Ptuj.

Že nekaj dni po okupaciji, 18. aprila 1941 je bil svetinjski župnik Franc Bratušek odveden v pregnanstvo na Hrvaško. Z istim tovornjakom so odpeljali tudi družino Lovra Petovarja iz Ivanjkovcev. Kmalu so izselili tudi nadučitelja svetinjske osnovne šole Petra Kocipra z družino, učiteljico Mimiko Zajc ter orožnika Vosila z družino. Tukajšnji ljudje so tako že ob začetku nemške okupacije ostali brez vplivnih in izobraženih ljudi ter zavednih Slovencev. Bili so zelo žalostni in so živeli v neprestanem velikem strahu, kaj bo sledilo. Ko so se začele prve ilegalne akcije proti okupatorju je le-ta začel izvajati hud teror, zasliševati in ponovno izseljevati.²¹

20 Ormož skozi stoletja III., str. 267.

21 Kronika župnije Svetinje, II. knjiga 1940–1965, str. 5–14.

Nemška uniforma.

Večina področja Ivanjkovcev je v času nemške okupacije spadala pod občino Svetinje, ta pa v ptujsko okrožje. Župan je postal Fritz Fischerauer, avstrijski veleposestnik, ki je že pred vojno živel v naših krajih in tu imel v lasti veliko vinogradov. Bil je miren in obziren človek ter dostopen do ljudi. Imel je celo zveze s partizani ter jim dajal municijo in orožje. Nemška občina je eno leto

imela prostore v Ivanjkovcih, v Petovarjevi hiši, nato se je preselila v župnišče k Svetinjam. Tja se je preselil tudi nemški matični urad. Občina je delovala v prezidanih in preurejenih spodnjih prostorih župnišča. Uslužbencev na občini je bilo v letih od 1943 do 1945 med pet in sedem. Bili so Avstrijci in Slovenci. Tako so tam delovali tajništvo, matični urad, oddelki za prehrano, preskrbo, kmetijstvo, gospodarstvo, vojaške zadeve ter občinska blagajna.

Zgornje nadstropje župnišča so zasedli orožniki, ki so bili večinoma Avstrijci, nekaj pa tudi domačini. Orožniki so se hitro menjavali in so bili navdušeni nad Hitlerjem, do naših ljudi pa so imeli vzvišen in podcenjujoč odnos. Nekaj časa je bila v kleti organistovega stanovanja tudi občinska ječa, kjer so orožniki med zasliševanjem zmerjali ljudi in jih večkrat tudi pretepali. Poslopje župnišča so Nemci zabarikadirali in obdali z bodečo žico. Tudi okrog Svetinj so Nemci napeli bodečo žico. Domačine so neprestano nadzirali.²²

Takoj po nemški okupaciji, 16. aprila 1941, je bila predaja gasilske čete v Ivanjkovcih. Lovro Petovar, dotedanji predsednik čete, je Francu Vebru predal blagajniško knjigo, poštno hranilno knjigo, vso gotovino, inventarno knjigo z vsem v njej navedenim inventarjem, tri nerabljene kartice za bencin, spise in zapisnike.²³

Društvo so prevzeli domači aktivni člani, predvsem Franc Veber, Rudolf Rajh, Josip Janžek, Stanko Rizman in Ivan Petovar. Iz društva so bili izločeni vsi aktivni člani, ki so morali v vojsko, kar je društvo zelo prizadelo. Aktivnih je ostalo le 17 članov, ki pa niso mogli opravljati vseh nalog.²⁴

Izgon Slovencev, upor

Tudi na področju Ivanjkovcev so Nemci takoj po okupaciji začeli izseljevati zavedne Slovence.

Nemci so predvidevali, da bodo izselili okrog 250.000 Slovencev, torej tretjino vseh ljudi, živečih takrat na nemškem zasedbenem področju. Pri določanju ljudi za izgon so uporabljali narodnostna, rasna in politična merila ter se opirali na podatke, ki so jih že pred vojno zbrale nacistične ustanove v Gradcu, in s pomočjo Nemcev na Slovenskem. Dejansko so iz slovenske Štajerske in Gorenjske izselili 10 odstotkov Slovencev, to je nekaj več kot 80.000 oseb. Nacisti so bili prepričani, da sta množično izganjanje Slovencev in sistematična nemška kolonizacija osnova za ponemčenje slovenskega prebivalstva. V zasedenih slovenskih pokrajinah naj bi ostali le tisti ljudje, ki bi jih bilo mogoče v zelo kratkem času ponemčiti.²⁵

Že 18. aprila 1941 so na Hrvaško, v Glino, odpeljali svetinjskega župnika in velikonedeljskega dekana Franca Bratuška. Tam je bil nekaj časa pri nekem slovenskem duhovniku in doživel tudi ustaško nasilje nad tamkajšnjim srbskim pravoslavnim prebivalstvom. Ker tega ni mogel dolgo prenašati, si je izprosil dovoljenje za Madžarsko. Za nekaj časa je odšel k nečakinji v Prekmurje, potem pa je šel za hišnega kaplana k nekemu grofu v notranjost Madžarske. Od tam se je vrnil na Svetinje junija 1945.²⁶

18. aprila 1941 so izselili tudi družino Petovar iz Ivanjkovcev. O tem nam je pripovedovala gospa Katja Petovar Grabovac iz Ivanjkovcev. Družina Petovar je bila v prvi polovici 20. stoletja lastnica največ posesti v Ivanjkovcih, v centru Ivanjkovcev so imeli pošto ter trgovino z mešanim blagom. Bili so tudi lastniki kulturne dvorane. Zelo so si prizadevali za napredek kraja in bili zato cenjeni med ljudmi. Lovro Petovar je bil leta 1909

22 Prav tam.

23 Zapisnik o predaji gasilske čete Ivanjkovci, 16.4.1941 (Priloga Kronike Prostovoljne požarne brambe Ivanjkovci).

24 Govor predsednika ob 45. obletnici PGD Ivanjkovci, 1954. (Priloga Kronike Prostovoljne požarne brambe Ivanjkovci).

25 L. Šuligoj (ur.): *Skozi viharje v lepšo prihodnost*, Ptuj 1981, str. 137–138.

26 Kronika župnije Svetinje, II. knjiga 1940–1965, str. 15.

Trgovina Lovra Petovarja v Ivanjkovcih. V zgradbi je delovala tudi pošta.

pobudnik ustanovitve Prostovoljne požarne brambe v Ivanjkovcih, v dvajsetih letih je bil poslanec v skupščini Kraljevine SHS v Beogradu in dosegel, da je železniška proga od Ormoža proti Ljutomeru tekla prav skozi Ivanjkovce in ne kje drugje.²⁷

Večina družine Petovar je bila izseljena v Srbijo, od koder so se po vojni vrnili. Mama gospe Katje Petovar Grabovac se je čez nekaj tednov preselila k sorodnikom v Zagreb, kjer se je gospa Katja novembra 1941 tudi rodila. Oče Ciril Petovar je bil v času Kraljevine Jugoslavije oficir. Ni hotel sodelovati z Nemci. Nekaj časa je bil zaprt na gradu Borl. Nemci so ga vseeno izpustili. Ob koncu vojne se je pridružil partizanom. Svojo hčerko Katjo je prvič videl šele po vojni, ko je bila stara tri leta in pol.²⁸

Nemško nasilje do družine Petovar je vzpodbudilo hčer Lovra Petovarja Mileno Petovar - Berce, da se je že spomladi 1941 pridružila odporu proti okupatorju. Bila je učiteljica in z možem Poldetom Bercetom sta živela v Središču ob Dravi. Oba sta kmalu po okupaciji postala aktivista OF. Na

ormoškem področju sta hotela organizirati odpor proti okupatorju. Decembra 1941 so Nemci oba zaprli. Ločili so ju. Milena Petovar Berce je bila v zaporih na Ptuju, na gradu Borl in v Mariboru. Veliko so jo zasliševali in pri tem tudi mučili. Moža Poldeta Berceta pa so ustrelili aprila 1942 v Mariboru. Takrat je bila v mariborskem zaporu tudi Milena Petovar Berce in izvedela, da so moža ubili. Avgusta 1942, ko je bila zaprta na gradu Borl, je pripravljala upor jetnikov. Dogovorjeno je bilo, da bodo partizani Slovenskogoriške čete pod vodstvom Jožeta Lacka napadli grad od zunaj, jetniki pa se bodo uprli, in tako bi bilo osvobojenih več sto ljudi. Toda prišlo je do izdaje, Mileno Petovar Berce so vrgli v bunker, jo strahotno mučili in po šestih tednih obsodili na smrt.²⁹ Svojim najbližjim je napisala spodnje poslovilno pismo.³⁰

Dragi atek in vsi ostali!

Mislim, da se ne bomo več videli, ker bom šla

27 Intervju s Katjo Grabovac, Ivanjkovci.

28 Intervju s Katjo Grabovac, Ivanjkovci.

29 Skozi viharje v lepšo prihodnost, str. 154–158.

30 Poslovilno pismo Milene Petovar Berce, v: Poslovilna pisma za svobodo ustreljenih, str. 450.

najbrž skoraj k svojemu Poldetu in mamiki. Ohranite me v lepem spominu, če sem Vas kaj razžalila mi odpustite, moje srečno življenje je bilo končano 30. marca. Zato sedaj ne bom težko umrla saj sem ostala čist sama. Vi vsi pa živite srečno in zadovoljno in doživite zdravi in čvrsti mir. Atek radi mene ne bodi žalosten. Ciril in Vlasta bodita srečna. Vašim malim želim najlepšo bodočnost. Včasih se me spomnite. Ateka, brate in sestre, svakinje in svaka in male srčke iskreno pozdravlja in poljublja

Vaša Milena

Ustreljena je bila 2.10.1942 v Mariboru. V smrtni obsodbi je v utemeljitvi zapisano: »Ugotovljeno je, da je nepopravljiva komunistka, ki ni prenehala delovati v komunističnem gibanju tudi v času, ko je bila v zaporu. Zaradi njene izredne inteligence in domiselnosti je še posebej nevarna.«³¹

Pionirski odred Podružnične OŠ Ivanjковci je več let nosil ime po Mileni Petovar Berce.

Milena Petovar Berce in Polde Berce.

Po družini Petovar in svetinjskem župniku Francu Bratušku so Nemci izselili še nadučitelja Petra Kocipra z družino, učiteljico Mimiko Zajc in druge štiri učitelje, orožnika Vosila z družino ter še družini Muršič in Zelenko.³²

Nemci so z izseljevanji na našem področju nadaljevali leta 1943, ko je oživel narodno-osvobodilno gibanje. Maščevali so se nad sorodniki partizanov. O izselitvi družine Simonič s Svetinj nam je pripovedovala gospa Helena Kokot. Njen stric Stanko Simonič je bil v partizanih in imel stike z OF. To je izvedel tudi sosed, Avstrijec Hans Halla, ki je na našem področju ovajal ljudi, ki so sodelovali s partizani ali se kakor koli drugače upirali Nemcem. Na njegovo pobudo so septembra 1943 aretirali vse člane družine, razen strica Stanka. Njihovo hišo so zabarikadirali.

31 Odločba o smrtni kazni Milene Petovar Berce 2.10.1942, v: Poslovilna pisma za svobodo ustreljenih, str. 452–453.

32 Kronika župnije Svetinje, II. knjiga 1940–1965, str. 14.

Oče Franc Lesjak je takrat delal pri nemški žandarmeriji v Mali Nedelji. Kljub temu je imel stike s partizani. Najprej so ga odpeljali na Ptuj, kjer so ga zasliševali, nato pa v taborišče Dachau. Od tam je večkrat pisal pisma svoji ženi Katici. Usmrtili so ga 15.4.1945, le nekaj dni pred osvoboditvijo taborišča.

Mamo Katico Lesjak so najprej dali v zapor v Gradcu, kjer se je rodila Helena Kokot. Kasneje je bila premeščena v zapor v Salzburgu, kjer je bila do konca vojne, in se nato vrnila domov. Babico Katarino Simonič so najprej zaprli v mariborskih zaporih, nato pa so jo odpeljali v taborišče Auschwitz, kjer je umrla leta 1944.³³

Mobilizacija v nemško vojsko

Nemška okupacijska oblast na slovenskem Štajerskem je že nekaj mesecev po okupaciji začela priprave za mobilizacijo Slovencev v nemško vojsko. Predvidevali so, da bo vpoklic slovenskih fantov in mož v nemško vojsko močnejše povezal slovensko prebivalstvo z usodo Nemčije v vojni. Menili so, da bodo vpoklici v nemško vojsko pospešili ponemčevalni proces. Pri tem so pričakovali tudi ponemčenje Slovencev v vojski in v državni delovni službi.³⁴

Spomladi 1942 so bili popisi mladeničev, starih od 17 do 24 let, julija 1942 so nekateri že bili vpoklicani. Nekaj jih je najprej šlo v državno delovno službo, večina pa kar takoj v vojsko. Prvi dve leti (1942 in 1943) Nemci niso imeli veliko težav z mobilizacijo Slovencev. Odnos ljudi do okupatorjeve mobilizacije pa se je spremenil šele z močnim razmahom NOB v večjem delu slovenske Štajerske.³⁵

Omobilizaciji v nemško vojsko nam je pripovedoval gospod Ivan Škrinjar iz Mihalovcev, star 94 let. Gospod Škrinjar je še vedno dobrega zdravja in se natančno spominja vojnih dogodkov. V letu 1940 in začetku leta 1941 je bil večkrat vpoklican na vojaške vaje v jugoslovanski vojski. Ko je bil 6. aprila 1941 izveden napad na Kraljevino Jugoslavijo, je bil v kasarni v Mariboru. Jugoslovanska vojska se je pred Nemci umikala proti jugu – skozi Starše, Hajdino, Majšperk, Rogatec do Hrvaške. Tam so jih razorožili Hrvati. Gospod Ivan se je preko Haloz vrnil domov v Mihalovce. Spominja se, da se je 23.6. 1943 moral odzvati nemški mobilizaciji starejših letnikov. Šel je v Maribor, od koder so jih odpeljali v München. Tam se je usposobil za voznika vojaškega tovornjaka. Večkrat ga je tam obiskala žena Anika in s seboj kaj prinesla, da mu je šlo bolje. Vedno je prinesla tudi kaj za njegove nadrejene, da so z njim bolje ravnali. Po neuspelem atentatu na Hitlerja 20.7. 1944 je moral v Landshut, kjer je dobil vojaško opremo. Nato so jih poslali v južno Francijo, blizu Sredozemlja. Tam je s tovornjakom vozil municijo. Jeseni 1944 so Američani zelo napredovali. Gospoda Ivana in ostale nemške vojake so napadli ameriški padalci. Razbežali so se, se skrili, nekaj jih je padlo. Gospod Ivan se je s kolesi in peš v nekaj tednih vrnil v Nemčijo. V nemški vojski je bil do 7.5. 1945, ko je bil odpuščen, in se je čez Beljak, Celovec, Kozjak in Lenart srečno vrnil domov. Pravi, da je imel med vojno veliko sreče tako na bojišču v Franciji, pri vračanju v Nemčijo in po vojni, ko se je vračal domov. Najsrečnejši je bil, ko je po skoraj treh letih ponovno videl svojo družino.³⁶

33 Intervju s Heleno Kokot.

34 M. Žnidarič, J. Dežman, L. Puklavec, Nemška mobilizacija Slovencev v drugi svetovni vojni, Celje 2001, str. 29.

35 Prav tam, str. 29 in 39.

36 Intervju z gospodom Ivanom Škrinjarjem.

Vsakdanje življenje med vojno

Na področju Ivanjkovcev je bilo pred drugo svetovno vojno največ ljudi viničarjev pri slovenskih, avstrijskih ali cerkvenih lastnikih vinogradov. Veliko je bilo tudi kmetov, vendar le nekaj med njimi večjih. Bila je velika revščina.

O tem času so nam pripovedovali Ivan Škrinjar, Jakob Školiber, Justina Lukovnjak in Katica Cupar. Z okupacijo se za večino ljudi življenje ni bistveno spremenilo. Izjema so bili tisti, ki so jih izselili. Ljudje so še naprej delali v vinogradih ali na kmetiji. Na občini pri Svetinjah so glede na število članov družine dobili živilske karte, s katerimi so si lahko kupili olje, sladkor in drugo. Delo viničarjev v vinogradih je bilo fizično zelo zahtevno. Tudi ženske so opravljale težja dela. Gospodarji so dela v vinogradih nadzirali. Bili so strogi. Delo je moralo biti opravljeno pravočasno in tako, kot so jim naročili. Viničarji so jim bili podrejeni, bili so jim le delovna sila, ki so jo hoteli čim bolj izkoristiti. Viničarji, ki so delali v vinogradih pri avstrijskih lastnikih, so dobili več živilskih kart kot ostali. S tem so jih hoteli navdušiti za nemško državo in jih motivirati za učinkovito delo pri svojih gospodarjih.

V času nemške okupacije so tudi pri nas uporabljali nemške marke (Reichsmark – RM). Revščina se v prvi polovici vojne ni povečala, v drugem delu pa se je pomanjkanje veliko bolj čutilo.

Pripovedovali so nam, da so ljudje na našem območju morali sprejeti nemško oblast. Če se niso upirali, so jih Nemci pustili pri miru. V drugem delu vojnega obdobja so ljudje na našem območju večinoma simpatizirali s partizani, nekateri pa tudi z Nemci. Ponoči so bile pogoste hišne preiskave Nemcev, v katerih so iskali partizane ali aktiviste OF. Večinoma so bili pri teh preiskavah neuspešni, saj so se partizani pravočasno skrili v kletih, skednjih, hlevih, na podstrešjih ali kje drugje.

Jakob Školiber iz Stanovna nam je pripovedoval, da so med vojno na njihovi kmetiji nemoteno delali dalje. Sami niso čutili pomanjkanja, ker so doma imeli dovolj mesa, mleka, jajc, kruha in drugega. Primanjkovalo jim je le petroleja, zato so svetili s karbidovkami, kar pa je zelo smrdelo. Spominja pa se, da so k njim pogosto prišli ljudje iz Ormoža in jim ponujali oblačila, posodo in drugo, da bi jih zamenjali za živila, ki jih je v mestu primanjkovalo. Nemcem so kmetje morali oddajati določeno količino mesa in živine. Vse kolone naj bi prijavili, vendar jih niso. Tako so jih imeli na skrivaj. Meso so potem tudi skrili v »tünkah« na skrivnih mestih, da ga Nemci ob kontroli ne bi odkrili. Proti koncu vojne so večkrat imeli hišne preiskave, pri katerih so Nemci iskali partizane. Nekoč jim niso takoj odprli, zato so razbili vrata in preiskali vso hišo. Sicer so imeli z Nemci dobre odnose. Otrokom so večkrat dajali čokolade ali bonbone, Školibrovi pa njim živila.

Gospa Justina Lukovnjak iz Veličan je bila ob izbruhu vojne stara 16 let. Spominja se, da jo je nemški Arbeitsamt (urad za delo) poklical v Ormož, kjer je morala delati kot služkinja pri nemški gospe Dirmajer. Varovala je njene otroke in opravljala gospodinjska dela. Gospa jo je pogosto zmerjala, zato je pobegnila. Gospa Dirmajer jo je prijavila na policiji in ta jo je prijela. Pretepli so jo, eno noč je preživela v zaporu v Ormožu, nakar je morala nazaj h gospe. Čez nekaj časa je šla služiti k družini Katzner v Ormožu; imeli so pekarno. Tam ji je bilo bolje kot prej.

Nemška delovna knjižica.

Šola Svetinje v času okupacije

Ker smo učenci, nas je zelo zanimalo, kako so se v tistem času otroci šolali. O šolstvu v času nemške okupacije smo največ izvedeli iz dveh prilog Šolske kronike Osnovne šole Svetinje,³⁷ ki ju je po vojni napisal šolski upravitelj Peter Kociper. V prvi je opisano dogajanje v šoli in kraju v času nemške okupacije. Druga priloga šolske kronike je tudi anketa o stanju šolstva, ki jo je januarja 1946 šolski upravitelj poslal Okrajnemu ljudskemu odboru v Ljutomeru.³⁸

V šolskem letu 1940/41 je bilo pri Svetinjah v šolo vpisanih 350 otrok, ki jih je poučevalo 6 učiteljev, šolski upravitelj je bil Peter Kociper. Okupator je vseh šest učiteljev preselil ali izselil.

Okupacijska vojska je takoj po zasedbi šole sežgala več kot 1000 slovenskih knjig, pri tem pa so morali sodelovati tudi učenci. Po izgonu slovenskih učiteljev so prišli nemški učitelji in učiteljice, ki so se pogosto menjavali, vsega skupaj jih je na šoli učilo osem. Večina učiteljev ni imela ustrezne pedagoške izobrazbe, njihov glavni namen je bil čim prej ponemčiti slovenske otroke. Ves pouk je potekal v nemškem jeziku, ki pa ga otroci večinoma niso razumeli. Med seboj se otroci niso smeli pogovarjati slovensko, ker so jih potem zmerjali ali pretepali. Na pamet so se morali učiti razne nacistične propagandne stavke, veliko pozornost so namenjali tudi petju nacističnih pesmi. Pri pouku so v propagandne namene uporabljali tudi kinoaparat. Učence so tudi navduševali, da bi se priključili organizaciji Hitlerjugend. Članom te organizacije so nudili razne ugodnosti, npr. zastonj oblačila, vožnje z vlakom, izlete, taborjenja, a zaradi nasprotovanja staršev niso imeli veliko uspeha. Otroke so nemški učitelji pogosto uporabljali tudi za razna dela. Med poukom so zanje nabirali murvine liste, jagode, gobe, borovnice ipd.³⁹

37 Leta 1954 se je Osnovna šola Svetinje preimenovala v Osnovno šolo Ivanjkovci.

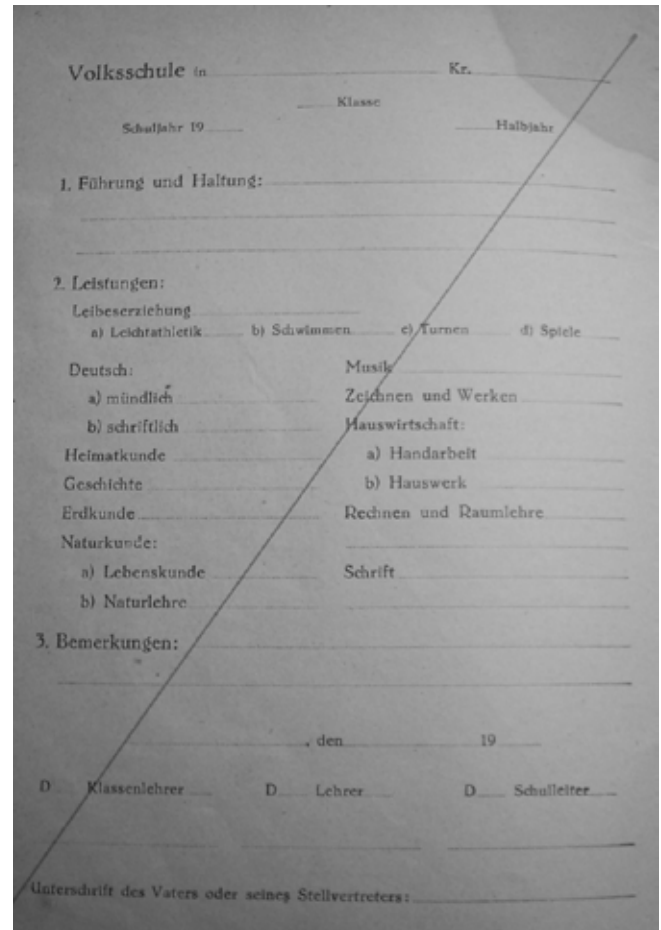
38 Šolska kronika državne osnovne šole Svetinje pri Ljutomeru od l. 1941 do konca šol. leta 1945/46 in Anketa o stanju našega šolstva, ki jo je šolski upravitelj Peter Kociper 18.1. 1946 poslal Okrajnemu ljudskemu odboru v Ljutomeru.

39 Prav tam.

Iz izkaza⁴⁰ iz časa nemške okupacije, ki smo ga pregledali v zasebni vojaški zbirki Dragana Kokota, je razvidno, katere predmete so takrat ocenjevali:

- vedenje
- telesna vzgoja (ocene so bile posebej za atletiko, plavanje, telovadbo in igre)
- nemščina (ločeni oceni za pisni in ustni del)
- domovinska vzgoja
- zgodovina
- zemljepis
- naravoslovje
- glasba
- risanje in tehnika
- gospodinjstvo (tu so ocenjevali ročna dela in gospodinjstva opravila)
- računstvo in veda o prostoru
- lepopis

Ocene za vedenje so bile: zelo dobro, dobro, zadovoljivo. Če vedenje ni bilo zadovoljivo, so opisali, kaj je bilo moteče. Pri telesni vzgoji so posamezna področja ocenjevali od 1 (najslabša ocena) do 9 (najboljša ocena). Pri ostalih predmetih so bile naslednje ocene: zelo dobro, dobro, zadovoljivo, zadostno, pomanjkljivo in nezadostno.

Stran z učnimi predmeti v nemškem izkazu.

Nemški učitelji so imeli do otrok zelo poniževalen odnos. Pogosto so jih zmerjali z grdimi psovskami: »Windischer Hund«, »Windischer Trotk«, »Bolševik-Bande« in podobno. Zaradi takšnega odnosa učenci učiteljev niso spoštovali in so v šolo hodili z odporom. Šolski obisk je bil slab. Če otrok ni prišel v šolo, je bil tepen ali pa je na dom prišla žandarmerija in so morali starši plačati visoko denarno kazen. Če so se plačilu izmikali, so jim celo grozili z izgonom ali prisilnim delom.

Sredi aprila 1945 je bila nemška šola pri Svetinjah ukinjena, nemški učitelji so odšli. V šolsko stavbo so namestili begunce in prisilne mobilizirance. Spali so v učilnicah, v kletih pa so imeli spravljeno živino. Naše kraje so zapustili 9. maja 1945.

Kmalu po osvoboditvi so se začeli vračati izseljenci in begunci. Vsi predvojni učitelji so bili med vojno zavedni Slovenci in so podpirali delovanje OF.

40 Zeugnisse der Deutschen Volksschule (izkaz Nemške ljudske šole).

Po vojni so se na šolo vrnil trije, med njimi tudi šolski upravitelj Peter Kociper. Pouk se je začel 18. junija 1945 in končal 31. julija 1945. Učenci ob osvoboditvi niso imeli osnovnega znanja. Niti otroci višjih razredov niso znali poštevanke, niso poznali osnovnih zemljepisnih ali naravoslovnih pojmov, seveda pa so najmanj znali brati in pisati v slovenščini. Učitelji in učenci so se takoj po osvoboditvi morali zelo potruditi, da so vsaj delno nadoknadili vrzeli v znanju.⁴¹

Župnija Svetinje med okupacijo

Da bi izvedeli kaj več o delovanju župnije Svetinje med drugo svetovno vojno, smo pregledali tudi drugo knjigo župnijske kronike,⁴² ki nam jo je dal svetinjski župnik in velikonedeljski dekan Janez Görgner. V tej kroniki so opisani tudi nekateri drugi dogodki med vojno.

Že 18. aprila 1941 je bil svetinjski župnik Franc Bratušek odveden v izgnanstvo na Hrvaško. Cerkevne matične knjige so morali septembra 1941 predati občini Svetinje.

Nemški duhovniki so začeli delovati v začetku avgusta 1941 in so ostali do aprila 1945. To so bili Franz Laundl, Franz Lechner in Anton Fuchs. Maše in vsi drugi cerkveni obredi so bili v nemščini. Iz oznanila v nedeljo, 8.10.1944, je razvidno, da je nemški duhovnik ob nedeljah maševal ob pol osmih zjutraj, ob pol enajstih je maševal pri Miklavžu, ob 16. uri je imel v cerkvi krščanski nauk za otroke in ob 17. uri zopet mašo pri Svetinjah. Pogosto se je zgodilo, da več nedelj ni bilo maše. Duhovnik je zato pozival ljudi, naj kljub temu pridejo v cerkev in molijo. 21.1.1945 se je duhovnik opravičil, da zaradi veliko snega ni mogel priti na Svetinje. Nemška oznanila so se končala z oznanili za belo nedeljo, 8.3.1945. Zadnji zapisan stavek v nemščini je bil voščilo za velikonočne praznike.

V zgradbi župnišča je bila med vojno v prvem nadstropju občinska uprava Svetinje, v drugem nadstropju pa so bili orožniki. Orožniki so uničili večji del cerkvenega inventarja v župnišču in cerkvi. Tako so uničili nekaj slik, posod za obrede in duhovnikova oblačila. Nemci pa so v začetku okupacije obnovili zunanost cerkve, uredili park pri cerkvi, zgradili kamnito ograjo ter cisterno za vodo.

Mežnarske posle je med vojno opravljala Nežika Novak iz Trstenika. Ta je kljub nemškemu pritisku in grožnjam tudi dnevno zvonila vsa štiri leta okupacije. Cerkevno perilo je skrila v orgle. Nemška oblast je cerkvi odvzela tri manjše zvonove. Največji, imenovan »Franc«, je ostal na svojem mestu. Ljudje so govorili, da zato, ker ga je kupil Nmec Franz Sartory, zanj pa naj bi se zavzel tudi Hans Halla s Svetinj.

Predvojni svetinjski župnik Franc Bratušek se je vrnil v začetku junija 1945. Prvo mašo po osvoboditvi je imel 7. junija 1945.⁴³

Bitka med partizani in Nemci v Veličanah

Na območju KS Ivanjkovci je bila med drugo svetovno vojno tudi ena večja bitka med partizani in Nemci v Veličanah, 13. aprila 1944. Po spopadu med partizani in Nemci pri Ribičevem mlinu, 6.4.1944 v Cezanjevcih, so Nemci izvedli večjo hajko za partizani po Slovenskih goricah, ki pa ni uspela.

Za odhod na Kozjak se je pripravljala tudi skupina šestih partizanov, in sicer: Franc Babič – Iztok s Cvena, brata Ignac in Avgust Zmazek, Anton Petrena, vsi iz Žerovincev, Anton Sunčič iz Borecev in Marija Filipič iz Vogričevcev. Ta skupina se je po bitki pri Ribičevem mlinu v Cezanjevcih za nekaj dni umaknila v Medžimurje, da bi se izognila Nemcem. 12.4. 1944 so se vrnil. Skupino je vodil Slavko Ivanjšič, takratni sekretar OF za ljutomersko okrožje. Pri Železnih Dverih

41 Glej opombo 39.

42 Kronika župnije Svetinje, II. knjiga 1940 – 1965, str. 5–15.

43 Prav tam.

Zmazkova viničarija, kjer je bila 13.4.1944 bitka med partizani in Nemci.

so se ločili. Slavko Ivanjšič je ostal tam, drugi pa so se odločili, da gredo v Zmazkovo viničarijo v Veličanah. Dogovorili so se, da se naslednjega dne sestanejo v Radomerščaku in nato nadaljujejo pot v partizane.

Odločitev, da ostanejo v Zmazkovi viničariji, je bila za partizane usodna. Na viničariji je živel viničar Mord, ki ga je Ignac Zmazek poslal na svoj dom v Žerovince. Naročil mu je, naj očetu pove, da so partizani v viničariji in naj jim pripravi hrano. Ko se je vrnil, je partizanom povedal, da bo oče sam prinesel hrano. 13.4.1944 okrog 13. ure pa jih je viničar naenkrat opozoril, da viničarijo obkoljujejo nemški vojaki. Partizani so takoj ugotovili, da so jih izdali. Sklenili so, da se bodo borili do zadnjega naboja. Tri ure so vztrajali proti 30 nemškimi vojakom, ki so dobili še okrepitve. Začelo jim je primanjkovati streliva, zato so se odločili za preboj. Prvi se je skozi zadnja vrata prebil Ignac Zmazek, sledil mu je Franc Babič. Skupaj sta skušala ščititi tudi ostale, vendar je bila premoč sovražnika prevelika. Avgust Zmazek, Marija Filipič, Anton Petrena in Anton Sunčič, ki

so se prebijali skozi glavna vrata, so padli. Nemci so imeli tri ranjene. Ignac Zmazek in Franc Babič sta uspela pobegniti. Oba sta padla v partizanih v poznejših bojih. Spopad v Veličanah je močno odmeval. Že naslednje dni so Nemci aretirali več ljudi in jih odpeljali v zapore.⁴⁴

Bitke se spominja tudi gospa Justina Lukovnjak, stara 85 let. Od leta 1950 živi v hiši, ki stoji na mestu, kjer je prej stala Zmazkova viničarija. Povedala nam je, da je bila v času bitke v Ormožu kot služkinja. Po pripovedovanju ljudi v Veličanah, Cerovcu in Žerovincih se spominja, da so tam domačini v času 2. svetovne vojne večinoma podpirali partizane, manjšina pa Nemce. Iz te manjšine je bil tudi izdajalec partizanov. V steno svoje nove hiše so Lukovnjakovi vzdali prvotno spominsko ploščo.⁴⁵

V spomin na ta dogodek je KS Ivanjkovci v času bivše Jugoslavije praznovala svoj krajevni praznik. KO ZZB NOV Ivanjkovci pa je dal padlim partizanom v Veličanah postaviti nagrobnik na pokopališču v Svetinjah, kjer so pokopani.

44 Pomniki NOB, str. 257–258.

45 Intervju z Justino Lukovnjak.

Svetinjska klet danes, nekoč dom Hansa Halle.

Uboj Hansa Halle in streljanje talcev

Pri Svetinjah, v zgradbi nekdanjega Sigmundovega gospostva in današnje prenovljene Svetinjske kleti, je pred in med 2. svetovno vojno živel Avstrijec Hans Halla s svojo družino. V naših krajih je imel v lasti veliko vinogradov, v katerih so delali viničarji. Hans Halla je bil zelo navdušen nad Hitlerjevo Nemčijo. Oblačil se je čisto po avstrijsko, frizuro je imel podobno Hitlerju. Gospa Katica Cupar, ki je bila med 2. svetovno vojno viničarka na njegovih posestvih, se spominja, da jim med vojno ni šlo slabo in da so imeli vsega dovolj.

Med vojno je bil Hans Halla tisti, ki je ovajal ljudi na našem področju. Tiste, ki so mu nasprotovali, in tiste, ki so bili povezani s partizani. Helena Kokot s Svetinj nam je pripovedovala, da je bil v partizanih tudi njen stric Stanko Simonič, sosed Hansa Halle. Septembra 1943 je Halla ovadil Simoničeve, ki so jih odpeljali v zapore ali taborišča. Njihovo hišo pa so zabarikadirali. Njen oče Franc Lesjak je bil ubit

v Dachau leta 1945, njena babica Katarina Simonič pa je leta 1944 umrla v Auschwitzu.

Za vse hudo, kar je bilo povzročeno Simoničevim, se je Halli maščeval Stanko Simonič. Pripravil je uspešen atentat nanj. 31.12.1944 zvečer je 13 partizanov na skrivaj obkolilo Hallovo hišo. Ker je bilo veliko snega so si oblekli bela oblačila, da bi bili manj opazni. Stanko Simonič se je pred vhomom v hišo ulegel v sneg. Neki viničar je pri Hansu Halli pozvonil in ga priklical k vratom, kjer ga je Stanko Simonič večkrat ustrelil. To so slišali tudi nemški orožniki v bližnjem župnišču, vendar si niso upali ven, ker so videli, da so partizani premočni. Partizani so nato hitro odšli proti Brebrovniku in Šalovcem, ker so se bali, da bodo Nemci poklicali okrepitev. Čez eno uro so res slišali nemško streljanje na Svetinjah, naslednji dan so iskali partizane, ujeli pa niso nikogar.⁴⁶

46 Intervju s Heleno Kokot.

Nemci so se maščevali tako, da so 26.1.1945 v ptujskih zaporih izbrali 10 talcev in jih odpeljali proti Svetinjam. Nameravali so jih ustreliti pred Hallovo hišo na Svetinjah, vendar zaradi poledice in veliko snega niso mogli peljati na hrib. Med vožnjo je en talec, čigar imena še danes ne poznamo, skočil iz avtomobila in pobegnil. Ostale so Nemci pripeljali v Ivanjkovce pred takratni gasilski dom, od koder so jih odgnali do bližnjega gozda. Tam so si sami morali skopati grobove, nato so jih ustrelili. Noben talec ni bil iz naše bližnje okolice, vendar so jim domačini postavili nagrobnik na pokopališču pri Svetinjah.⁴⁷

Na mestu streljanja talcev so leta 1946 postavili spomenik. Vsako leto je ob dnevu spomina na mrtve tam komemoracija, ki se je vedno udeležimo tudi učenci naše šole. Pripravimo pa tudi krajši kulturni program.

Spomenik talcem v Ivanjkovcih.

Zadnji tedni vojne, osvoboditev

Zadnje dni marca 1945 so se Rusi vse bolj približevali Štajerski. Prodirali so med Muro in Dravo v Medjimurju. Nemci so bili med Ormožem in Razkrižjem v težkih obrambnih bojih. Ljudje so se že pred boji umaknili iz ogroženih krajev v hribe. S seboj so vzeli vse, kar se je dalo, tudi živino. Mnogi so se zatekli v gozdove, a so bili izdani, in Nemci so jim pobrali veliko živine. Zadnje dni aprila 1945 so začeli pritiskati še Bolgari z močno artilerijo in 2. maja so Nemce pri Loperšicah potisnili proti Ormožu. Začeli so se umikati proti Mariboru. S seboj so vodili govejo živino, odvzeto kmetom. Za seboj so rušili mostove, med drugim tudi most v Brebrovniku in dva mostova v Pavlovcih. V noči iz 7. na 8. maj 1945 so iz Ormoža odšli zadnji Nemci. Zjutraj so naše področje zasedli Bolgari, ki so jih ljudje ohranili v slabem spominu, kajti kradli so in nadlegovali ljudi. 9. maja 1945 so v Ormožu in okoliških podeželskih krajih oblast prevzeli odbori OF in Bolgarom preprečili njihova početja. V odborih OF so bili večinoma še neizkušeni ljudje, vendar jih je ljudstvo z veseljem podpiralo.⁴⁸ Župnijska kronika Svetinje navaja, da je na našem področju največ ljudi med vojno umrlo prav zadnje tri tedne vojne, ko so se Nemci branili, s topovi pa so jih obstreljevali Rusi in Bolgari. Od 10.4.1945 do 9.5.1945 je bilo na območju svetinjske župnije kar 13 žrtev med domačini, največ zaradi granat ali min. Najhuje je bilo 15.4.1945, ko so v Malem Brebrovniku granate zadele štiri ljudi, med njimi tudi enomesečnega otroka.⁴⁹

Dogodkov ob koncu 2. svetovne vojne se zelo dobro spominja Jakob Školiber iz Stanovna. Povedal nam je, da so vse do zadnjega dne vojne v vasi Stanovno bili Nemci. Na velikonočni ponedeljek aprila 1945 so vaščani Stanovna in Mihalovcev izvedeli, da nameravajo Nemci odpeljati govejo živino in konje, ker jih potrebujejo. Med seboj so se hitro obvestili

⁴⁸ Ormož skozi stoletja III., str. 269–270.

⁴⁹ Kronika župnije Svetinje, II. knjiga 1940–1965, str. 7–8.

Slovesnost ob odkritju spomenika v Hočju, junija 1945.

o tem. Na pobudo Ivana Kocipra so svoje konje skrili Martin Rajh, Franc Novak, Jože Prijol, Jože Školiber in Franc Rajh. Skrili so jih v Kociprov gozd, v Hočje, kjer v bližini ni bilo nobene ceste ali poti. Imeli so tudi straže. Nekateri čuvaji so se tudi za silo oborožili. Tri tedne so živeli s konji in jih varovali. Skupno je bilo okrog 15 konj. Nek žrebec je vznemirjal čuvaje in njegovo hrzanje bi jih lahko izdalo. Drugi vaščani so moškimi v skrivališču v Hočju nosili hrano, za konje pa so priskrbeli seno. Pri tem so morali biti zelo pozorni, da jih okupatorji ne bi odkrili. Nemci so njihovo skrivališče začeli iskati. Mogoče so celo vedeli, kje se skrivajo, vendar se niso odločili za napad. Gospod Franc Rajh se še zelo živo spominja dogodka, ko sta v Hočje prišla dva nemška vojaka. Najprej so mislili, da so jih Nemci odkrili, vendar sta bila oba vojaka prestrašena, hotela sta se le preobleči in čim prej pobegniti proti Avstriji. Konec vojne je bil 9. maja 1945. Ni se jim bilo več treba skrivati. Vsi so se s konji zadovoljni vrnili domov.

Kmalu po koncu vojne so vaščani na tem mestu postavili spomenik, ki je spominjal na vojne dogodke. Na spomeniku je bil kipec konja, ki s kopitom brca kljukasti križ, na sredini spomenika pa je bil kip Svetega Antona. Ker je bil spomenik že v slabem stanju, so se vaščani Stanovna leta 2006 odločili, da ga obnovijo. Želeli so, da ti dogodki ne bi šli v pozabo.⁵⁰

Dogodek v Hočju je lep dokaz, da so si vaščani v težkih trenutkih med seboj znali pomagati in tako tudi uspeli rešiti konje in sebe.

Dogodkov ob koncu 2. svetovne vojne se še vedno dobro spominja gospa Frančiška Veber iz Ivanjkovcev. Leta 1945 so ob odhodu okupatorji starejšo brizgalno uničili. Novejšo motorno brizgalno, ki so jo dobili v času okupacije, pa so domačini Franc Veber, Ivan Veber in Ivan Balažič uspeli iz gasilskega doma ukrasti in jo pred okupatorji skriti v bližnjem gozdu, ker bi verjetno tudi to uničili.

50 Intervju z Jakobom Školibrom.

Spomenik padlim borcem in talcem pri Svetinjah.

Vsi starejši krajani, s katerimi smo imeli intervju, so bili zelo veseli osvoboditve. Vračati so se začeli ljudje, ki so bili v partizanih, begunci, izseljenci, mobiliziranci v nemško vojsko in drugi. Mnogi se s svojimi družinami niso videli več mesecev ali celo let. Najbolj veseli so bili, če so se njihovi bližnji srečno vrnili. Nadaljevali so z običajnim vaškim življenjem in delom. Veseli so bili, da so lahko v javnosti ponovno govorili slovensko, da niso živeli v strahu, kaj bo prinesla prihodnost.

Veliko naših vaščanov pa žal ni imelo razloga za veselje, saj so v vojni padli njihovi bližnji. V spomin padlim borcem in talcem z našega območja so postavili spomenik pri Svetinjah v obliki Triglava in veliko rdečo peterokrako zvezdo na vrhu.

Sklepne misli

Ves čas druge svetovne vojne je področje današnje krajevne skupnosti Ivanjkovci spadalo pod nemško okupacijsko področje. Pri nas so bila dogajanja med vojno podobna kot drugod na slovenskem Štajerskem.

Nemci so naše kraje okupirali že 8.4.1941. Takoj so vzpostavili svojo oblast. Že čez 10 dni so izgnali svetinjskega župnika, vse učitelje in družino Petovar iz Ivanjkovcev. Tako so že v prvih dneh ostali brez krajevne inteligence. V javnosti so prepovedali slovenščino. Namestili so nemške napise, slovenska osebna imena in priimke so spremenili v nemška.

Ljudje so okupacijo tiho sprejeli, saj so vedeli, da bi ob nasprotovanju sledilo nemško maščevanje. Ilegalno je na ormoškem območju delovala učiteljica Milena Petovar Berce s svojim možem Poldetom Bercetom. Njuno delovanje so Nemci odkrili. Oba so zaprli v zapore in ju leta 1942 ustrelili.

Leta 1942 so Nemci začeli prisilno mobilizacijo Slovencev v nemško vojsko. Leta 1943 je v nemško vojsko moral tudi naš krajan Ivan Škrinjar, ki je bil voznik vojaškega tovornjaka na zahodni fronti v Franciji in se po vojni srečno vrnil domov.

Starejši krajan, ki smo jih obiskali, so nam pripovedovali, da se je vsakdanje življenje med vojno nekako nadaljevalo. Viničarji so delali v vinogradih svojih gospodarjev. Najbolje je šlo viničarjem avstrijskih lastnikov, saj so na občini dobili več živilskih kart kot drugi. Kmetje so tudi nadaljevali svoje delo. Morali so obvezno oddajati določene pridelke. Koline so večkrat imeli na skrivaj, da bi jim ostalo več mesa. Lakote na našem področju niso čutili, saj so skoraj vse pridelali doma.

V šolo Svetinje so kmalu po okupaciji prišli nemški učitelji. Pouk vseh predmetov je potekal v nemščini, učenci so se veliko učili na pamet. Učitelji so učence navduševali za nemško državo, vendar niso imeli veliko uspeha. Do učencev so imeli ponižujoč odnos, večkrat so jih zmerjali in preteпали. Tudi v župnijo Svetinje so prišli nemški duhovniki. Maše in drugi cerkveni obredi so potekali v nemščini.

Leta 1943 je bilo vedno več ilegalnih akcij aktivistov OF in partizanov. V partizanih je bil tudi Stanko Simonič s Svetinj. To je izvedel tudi sosed Hans Halla, Avstrijec, ki je ovadil njegovo družino s Svetinj. Simoničevi so morali v zapore in koncentracijska taborišča. Stanko Simonič se je Hansu Halli maščeval in ga 31.12.1944 ustrelil.

Nemci so iz maščevanja zato v Ivanjkovce iz ptujskih zaporov pripeljali 9 talcev in jih ustrelili.

Največji spopad med partizani in Nemci pri nas je bil 13.4.1944 na Zmazkovi viničariji v Veličanah. Šest partizanov, domačinov, je bilo izdanih. Bili so neenakovreden boj z več kot 30 nemškimi vojaki. Štirje so padli, dva sta se uspela rešiti.

Spomladi leta 1945 se je našim krajem bližala fronta. Z vzhoda je prodirala Rdeča armada skupaj z Bolgari, Nemci so se branili in počasi umikali. Ob topovskem obstreljevanju je bilo v naših krajih ubitih 13 domačinov. Domačini iz Stanovna so aprila 1945 izvedeli, da Nemci potrebujejo konje. Hitro so se organizirali in konje do konca vojne skrili v bližnjem gozdu. Zadnje dni vojne so je skozi naše kraje pomikalo veliko nemških vojakov. Ljudje pa se še spominjajo grozot, ki so jih ob osvoboditvi počeli bolgarski vojaki.

Osvoboditev je bila 8.5.1945, oblast so prevzeli krajevni odbori OF. Ljudje so bili veseli, da je po štirih letih prišla svoboda. Začeli so se vračati begunci, partizani in možje, ki so bili v nemški vojski.

Pri raziskovanju obdobja druge svetovne vojne v naših krajih smo spoznali veliko novega in zanimivega. Zavedeli smo se dejstva, da kdor ne pozna svoje preteklosti, tudi ne razume sedanosti. Marsikaj smo se naučili, kar lahko uporabljamo tudi v današnjih časih, pa tudi v prihodnosti.

Ob razmišljanju o vojnem času se nam je porajalo tudi nekaj misli oz. želja. Naj omenimo le nekatere. Ne želimo, da bi se vojne grozote ponovile, da bi jih tudi sami morali doživljati. Danes živimo v miru svobodno življenje, zato imejmo radi svojo domovino, ki nam to zagotavlja. Hodimo lahko v slovenske šole, učimo se v svojem maternem jeziku.

Naša želja je, da bi si ljudje tudi v današnjem času med seboj pomagali, kot so si med vojno. Danes je pomembno, da smo si prijatelji. Pisateljica Erna Meško, ki je iz naših krajev, je večkrat lepo rekla: »Če ne moreš drugemu pomagati, mu vsaj ne škodi.«.

INTERVJUJI S KRAJANI

INTERVJU Z IVANOM ŠKRINJARJEM

1. Koliko ste bili stari, ko se je začela 2. svetovna vojna?

Star sem bil 24 let.

2. Kje ste bili na začetku vojne?

Že pred vojno so me večkrat vpoklicali na orožne vaje. 6. aprila 1941 pa sem bil v kasarni v Mariboru. Že isti dan smo se začeli umikati skozi Starše, Hajdino, Majšperk in Rogatec do Hrvaške. Tam so nas razorožili Hrvati. Preko Haloz pa sem se uspel vrniti nazaj domov v Mihalovce.

3. Opišite nam vsakdanje življenje v času nemške okupacije!

V naših krajih je bila že pred vojno velika revščina, ki pa se v prvih dveh letih, ko sem še bil doma, ni povečala. Glede na število družinskih članov smo na občini dobili živilske karte, s katerimi smo si lahko kupili olje, sladkor in drugo. Leta 1943 sem bil mobiliziran v nemško vojsko.

4. Opišite nam svojo mobilizacijo v nemško vojsko in vrnitev.

23.6.1943 sem se moral odzvati nemški mobilizaciji starejših letnikov. Šel sem v Maribor, od koder so nas odpeljali v München. Tam sem se usposobil za voznika vojaškega tovornjaka. Večkrat me je tam obiskala žena Anika in s seboj kaj prinesla, da mi je šlo bolje. Vedno je prinesla tudi kaj za moje nadrejene, da so z menoj bolje ravnali. Po neuspelem atentatu na Hitlerja, 20.7. 1944, sem moral v Landshut, kjer sem

dobil vojaško opremo. Nato so nas poslali v južno Francijo, blizu Sredozemlja. Tam sem s tovornjakom vozil municijo. Jeseni 1944 so Američani zelo napredovali. Napadli so nas ameriški padalci. Razbežali smo se, se skrili, nekaj nemških vojakov je padlo. S kolesi in peš sem se v nekaj tednih vrnil v Nemčijo. V nemški vojski sem bil do 7.5.1945, ko sem bil odpuščen, in se čez Beljak, Celovec, Kozjak in Lenart srečno vrnil domov. Med vojno sem imel veliko sreče, tako na bojišču v Franciji, pri vračanju v Nemčijo in po vojni, ko sem se vračal domov. Najsrečnejši sem bil, ko sem po skoraj dveh letih ponovno videl svojo družino.

INTERVJU S KATJO PETOVAR GRABOVAC

1. Kdaj ste bili rojeni?

Rojena sem bila novembra 1941 v izgnanstvu v Zagrebu.

2. Kdo Vam je največ pripovedoval o vaši družini med 2. svetovno vojno?

Največ sta mi pripovedovala oče Ciril in mama Vlasta.

3. Kam je bila izseljena Vaša družina?

Že aprila 1941 so bili vsi izseljeni v Srbijo. Tam so jih sprejeli sorodniki. Moja mama, ki je bila noseča z menoj, je poleti 1941 odšla k sorodnikom v Zagreb, kjer sem bila tudi rojena.

4. Zakaj je okupator izselil vašo družino?

Menim, da zato, ker je bila naša družina vplivna in dejavna v politiki. Moj dedek Lovro Petovar je bil leta 1909 pobudnik ustanovitve Prostovoljne požarne brambe v Ivanjkovcih, v dvajsetih letih je bil poslanec v Skupščini Kraljevine SHS v Beogradu. Dosegel je tudi, da so železnico od Ormoža proti Ljutomeru zgradili skozi Ivanjkovce in ne kje drugje. V tem obdobju je bila naša

družina lastnik velikih posesti v Ivanjkovcih in okolici. V Ivanjkovcih so imeli v lasti trgovino, pošto in dvorano. Oče Ciril je bil pred vojno oficir v jugoslovanski vojski, med vojno pa je bil v partizanih.

5. *Kdaj ste se vrnili iz pregnanstva?*

Po vojni, poleti 1945, smo se vrnili v Ivanjkovce. Oče Ciril me je prvič videl šele takrat.

6. *Kdo je bila Milena Petovar Berce?*

Bila je moja teta. Ob izbruhu vojne je z možem Poldetom Bercetom živela v Središču ob Dravi. Že na začetku vojne se je aktivno vključila v odpor proti okupatorju.

INTERVJU S HELENO KOKOT

1. *Kdaj ste bili rojeni?*

Rojena sem bila leta 1943 v zaporu v Gradcu.

2. *Kdo Vam je največ pripovedoval o Vaši družini med 2. svetovno vojno?*

Največ sta mi pripovedovala mama Katica in stric Stanko.

3. *Zakaj so Nemci izselili člane vaše družine?*

Moj stric Stanko Simonič je bil v partizanih in imel stike z OF. To je izvedel tudi sosed, Avstrijec Hans Halla, ki je na našem področju ovajal ljudi, ki so sodelovali s partizani ali se upirali Nemcem. Na pobudo Hansa Halle so aretirali vse člane naše družine, razen strica Stanka. Našo hišo so zabarikadirali.

4. *Kam so jih odpeljali?*

Mamo Katico Lesjak so odpeljali v zapor v Gradec, kjer sem bila rojena. Od tam je bila premeščena v Salzburg in se po vojni vrnila domov. Oče Franc Lesjak je takrat delal pri nemški žandarmeriji v Mali Nedelji. Kljub temu je imel stike s partizani. Najprej so ga odpeljali na Ptuj, kjer so ga zasliševali, nato pa v taborišče Dachau. Od tam je večkrat pisal

pisma svoji ženi. Usmrtili so ga 15.4. 1945, le nekaj dni pred osvoboditvijo taborišča. Babico Katarino Simonič so najprej zaprli v mariborskih zaporih, nato pa so jo odpeljali v taborišče Auschwitz, kjer je umrla leta 1944.

5. *Opišite atentat Vašega strica Stanka Simoniča na Hansa Hallo.*

Za vse hudo, kar je bilo povzročeno naši družini, se je Halli maščeval moj stric Stanko Simonič. Pripravil je uspešen atentat nanj. 31.12.1944 zvečer je 13 partizanov na skrivaj obkolilo Hallovo hišo. Ker je bilo veliko snega, so si oblekli bela oblačila, da bi bili manj opazni. Stanko Simonič se je pred vhodom v hišo ulegel v sneg. Neki viničar je pri Hansu Halli pozvonil in ga priklical k vratom, kjer ga je stric Stanko večkrat ustrelil. To so slišali tudi nemški orožniki v bližnjem župnišču, vendar si niso upali ven, ker so videli, da so partizani močni. Partizani so nato hitro odšli proti Brebrovniku in Šalovcem, ker so se bali, da bodo Nemci poklicali okrepiteve. Čez eno uro so res slišali nemško streljanje na Svetinjah, naslednji dan so iskali partizane, ujeli pa niso nikogar.

INTERVJU Z JUSTINO LUKOVNJAK

1. *Kdaj ste bili rojeni?*

Rojena sem bila leta 1925, na začetku vojne sem bila stara 16 let.

2. *Česa se spominjate o bitki med partizani in Nemci, ki je bila na Zmazkovi viničariji, prav na mestu, kjer je danes Vaša hiša?*

Bitka je bila 13. aprila 1944 popoldne. Partizani so bili izdani. Takrat je v naših krajih večina ljudi podpirala partizane, nekaj pa tudi Nemce. Nemci so imeli v bitki veliko več vojakov. Štirje partizani so padli. Njihova imena so tudi na plošči, ki je vzidana na našo novo hišo.

3. *Kje ste bili Vi med to bitko?*

Bila sem služkinja v Ormožu in tam slišala za bitko v Veličanah. Več o bitki sem izvedela po vojni od krajanov iz Veličan, Cerovca in Žerovincev.

4. *Kako se spominjate 2. svetovne vojne?*

Bilo nam je težko. Arbeitsamt (urad za delo) me je poklical v Ormož, kjer sem morala delati kot služkinja pri nemški gospe Dirmajer. Varovala sem njene otroke in opravljala gospodinjstva dela. Gospa me je pogosto zmerjala. Zato sem ji pobegnila. Gospa Dirmajer me je prijavila na policiji, ki me je ujela. Pretepli so me, eno noč sem preživela v zaporu v Ormožu, nakar sem morala nazaj h gospe Dirmajer. Čez nekaj časa sem šla služiti k družini Katzner v Ormožu, ki je imela pekarno. Tam mi je bilo bolje kot prej.

INTERVJU Z JAKOBOM ŠKOLIBROM

1. *Kdaj ste bili rojeni?*

Rojen sem bila leta 1931.

2. *Opišite nam vsakdanje življenje med vojno na Vaši kmetiji.*

Med vojno sem bil še otrok. Na naši kmetiji smo nemoteno delali dalje. Sami nismo čutili pomanjkanja, ker smo doma imeli dovolj mesa, mleka, jajc, kruha in drugega. Primanjkovalo nam je le petroleja, zato smo si svetili s karbidovkami, kar pa je zelo smrdelo. Spominjam pa se, da so k nam pogosto prišli ljudje iz Ormoža in nam ponujali oblačila, posodo in drugo, da bi jih zamenjali za živila, ki jih je v mestu primanjkovalo. Nemcem so kmetje morali oddajati določeno količino mesa in živine. Vse koline naj bi prijavili, vendar jih nismo. Tako smo jih imeli na skrivaj. Meso smo potem tudi skrili v »tünkah« na skrivnih mestih, da ga Nemci

ob kontroli ne bi odkrili. Proti koncu vojne so večkrat imeli hišne preiskave, pri katerih so Nemci iskali partizane. Nekoč jim nismo takoj odprli, zato so nam razbili vrata in preiskali vso hišo. Sicer smo z Nemci imeli dobre odnose. Otrokom so večkrat dajali čokolade ali bonbone, mi pa njim živila.

3. *Česa se še spominjate iz časa 2. svetovne vojne?*

Najbolj se spomnim skrivanja konj v Hočju. Na velikonočni ponedeljek, aprila 1945, smo vaščani Stanovna in Mihalovcev izvedeli, da Nemci nameravajo odpeljati govejo živino in konje, ker jih potrebujejo. Med seboj smo se hitro obvestili o tem. Na pobudo Ivana Kocipra so svoje konje skrili Martin Rajh, Franc Novak, Jože Prijol, Jože Školiber in Franc Rajh. Skrili so jih v Kociprov gozd, v Hočje, kjer v bližini ni bilo nobene ceste ali poti. Imeli so tudi straže. Nekateri čuvaji so se tudi za silo oborožili. Tri tedne so živeli s konji in jih varovali. Skupno je bilo okrog 15 konj. Nek žrebec je vznemirjal čuvaje in njegovo hrzanje bi jih lahko izdalo. Drugi vaščani so moškimi v skrivališču v Hočju nosili hrano, za konje pa so priskrbeli seno. Pri tem so morali biti zelo pozorni, da jih okupatorji ne bi odkrili. Nemci so njihovo skrivališče začeli iskati. Mogoče so celo vedeli, kje se skrivajo, vendar se niso odločili za napad. Nekoč sta v Hočje prišla dva nemška vojaka. Najprej so mislili, da so jih Nemci odkrili, vendar sta bila oba vojaka prestrašena, hotela sta se le preobleči in čim prej pobegniti proti Avstriji. Konec vojne je bil 9. maja 1945. Ni se jim bilo več treba skrivati. Vsi so se s konji zadovoljni vrnili domov.

Kmalu po koncu vojne leta 1945 smo vaščani na mestu skrivanja postavili spomenik, ki je spominjal na vojne dogodke. Na spomeniku

je bil kipec konja, ki s kopitom brca kljukasti križ, na sredini spomenika pa je bil kip svetega Antona. Ker je bil spomenik že v slabem stanju, smo se vaščani Stanovna leta 2006 odločili, da ga obnovimo, kajti želeli smo, da ti dogodki ne bi šli v pozabo.

Ključne besede

Zgodovina, druga svetovna vojna, Ivanjковci, Svetinje.

Pisni viri

- Župnijska kronika župnije Svetinje, 2. Knjiga, 1940–1965.
- Kronika trirazredne ljudske šole na Svetinjah pri Ormožu, 1913–1977.
- Zeugnisse der Deutschen Volksschule (Izkaz nemške ljudske šole iz časa okupacije).

Ustni viri

- Intervju s Katjo Petovar Grabovac, Ivanjковci
- Intervju z Justino Lukovnjak, Veličane
- Intervju z Ivanom Škrinjarjem, Mihalovci
- Intervju s Heleno Kokot, Svetinje
- Intervju s Katico Cupar, Ivanjковci
- Intervju z Jakobom Školibrom, Stanovno

Literatura

- Zdenko Čepič, Damijan Guštin, Martin Ivanič: Podobe iz življenja Slovencev v drugi svetovni vojni, Mladinska knjiga, Ljubljana 2005.
- Ervin Dolenc, Aleš Gabrič, Marjan Rode: 20. stoletje, zgodovina za 9. razred devetletke, DZS, Ljubljana 2008.
- Ilustrirana zgodovina Slovencev, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1999.
- Peter Pavel Klasinc (ur.): Ormož skozi stoletja III, Skupščina občine Ormož, Ormož 1988.
- Drago Novak, Ivo Orešnik, Herman Šticl: Pomniki NOB v Slovenskih goricah in Prekmurju, Pomurska založba, Murska Sobota 1985.
- Slovenska novejša zgodovina 1848–1992, 1. knjiga, Mladinska knjiga, Ljubljana, 2006.
- Franc Šetinc (ur.): Izgnanci, zbornik slovenskih izgnancev 1941–1945, Društvo izgnancev Slovenije, Ljubljana 1993.
- Ljubica Šuligoj (ur.): Skozi viharje v lepšo prihodnost. Narodnoobrambni, osvobodilni boj in ljudska revolucija ter povojni razvoj na ptujskoormoškem področju, Pokrajinski muzej Ptuj, Ptuj 1981.
- Milan Ževart, Stane Terčak (ur.): Poslovilna pisma za svobodo ustreljenih v okupirani slovenski Štajerski, Založba obzorja Maribor, Maribor 1965.
- Marjan Žnidarič, Jože Dežman, Ludvik Puklavec: Nemška mobilizacija Slovencev v drugi svetovni vojni, založila in izdala Zveza društev mobiliziranih Slovencev v nemško vojsko 1941–1945, Celje 2001.

Povzetek

Aprila 2011 je minilo 70 let od začetka druge svetovne vojne v Sloveniji. Mladi raziskovalci OŠ Ivanjkovci smo se odločili raziskati čas 2. svetovne v svojem kraju – to je v Ivanjkovcih in okolici.

V uvodu raziskovalne naloge z naslovom »Ivanjkovci v drugi svetovni vojni« smo s pomočjo zgodovinske literature opisali potek 2. svetovne vojne v Sloveniji, s poudarkom na dogajanju v Prlekiji.

Glavni namen našega raziskovanja pa je proučiti medvojne dogodke in vsakdanje življenje ljudi v Ivanjkovcih od začetka okupacije, aprila 1941, do osvoboditve, maja 1945. Opisali smo tudi dogodke v zvezi s pomniki NOB na našem območju.

Raziskovali smo na osnovi intervjujev s starejšimi krajani, šolske, gasilske in župnijske kronike, fotografskega gradiva ter materialnih virov iz zasebne vojaške zbirke Dragana Kokota s Svetinj.

Na koncu smo dodali tudi svoja razmišljanja in poglede na to obdobje.